

KULTŪRA

MENAS LITERATŪRA MOKSLAS

Kova niekada nesibaigia

Atrodo, dar taip neseniai pradėjau redaguoti priedą, perimdama jį iš darbščiosios Aldonos Žemaitytės, atsakingai ir kruopščiai, su meile ir išmanymu jį redagavusios. O nuo tos dienos jau prabėgo – net nesitik! – dešimt metų!.. Kiek autorių ir temų atrasta, kiek vedamųjų ir straipsnių parašyta, kiek įvairios medžiagos peržiūrėta, ir, neslėpsiu, ginčytasi dėl vienokios ar kitokios publikacijos temos ar stiliaus!.. O ir pačiam priedui jau – 70, ir „Draugui“ – 110, nors, atrodo, ne taip jau seniai buvo iškilmingai švėstas jo garbingas 100-metis...

Negaliu šia proga neprisiminti šviesaus atminimo kunigo Kęstučio A. Trimako, kuris buvo ne tik aktyvus priedo bendradarbis, rašęs tokio-kiems reikalingomis religinėmis temomis, bet kurį laiką ir pats redagavo priedą. Ką jau bekalbėti apie entuziastingą, karštą jo domėjimąsi literatūra, kultūra ir filosofija – kiek su kunigu Kęstučiu prikaltėta apie S.C. Lewisą ir jo nuostabiąsias knygas!.. Prisimenu ir Praną Visvydą, taip pat jau iškeliavusį į amžinybę – jo šmaikščiai stilingi rašiniai labai pagyvindavo priedo puslapius.

Esu be galo dėkinga visiems priedo autoriams, darbščiosioms rašto bitelėms, kantriai lipdančioms kultūros korį. Be Jūsų įnašo nieko nebūtų – Jūs esate šio leidinio gyvybė. Tik norėčiau, kad būtumėte drąsesni ir galbūt net akiplėšiškesni, kad žvelgtumėte į kultūrą kaip į didelį turtą, bet gyvą ir nuostabų turtą, o ne kaip į reptiliją, užkonservuotą formaldehyde ar atvirksčiai – trumpalaikę pramogą.

Juolab kad ir laikmetis toks – lyg ir nejučia perkainojamos vertybės, tai, kas iš tiesų svarbu, tarsi nustumiamą į paraštes, į dėmesio centrą keliami ne amžini, o madingi dalykai ir žodis „pažanga“ ima įgauti keistą, hipertrofuotą reikšmę. Bet kai prisimėni, kad žmogaus kova niekada nesibaigia, juolab – dvasinė kova, priimi tai taip duotybę.

Manau, kad šeštadieninis „Draugo“ priedas ir toliau gali būti toji nedidelė salelė, kurioje būtų išreiškiamos ne madingos, o – tegu jau taip skamba, ką padarysi – senamadiškos mintys, patikrintos laiko, gyvenimo, patirties. Manau, kad kultūra negali apsieiti be teologijos, be filosofijos, be religijos temų ir refleksijų, be neskubaus, ramaus ir išvalgaus išsiziūrėjimo į dabarties reiškinius, kuriuos mes neretai linę skubotai įvertinti.

Manychiau, kad ir garbingas priedo amžius – 70 metų – įpareigotų jį ne lėkti blizgančiais kasdienybės paviršiais, o ramiai, išvalgiai ir aistringai vertinti politikos, istorijos, kultūros reiškinius ir aktualijas. Aistrą ypač pabrėžiu – aistra nėra vien tik jaunatviško maksimalizmo, tai ir brandžios išminties ženklas.

Linkiu mums visiems išminties ir aistros, vasarai svyrant į rudenio pusę. Susitiksime po mėnesio, kaip visada, šviečiant rugsėjo pilnačiai. Tokie pat, bet ir kitokie – ramesni, santūresni, o gal – ką gali žinoti – ir galintys plykstelėti liepsna, atimančia žadą. Juk ir Šv. Rašte pasakyta – būkite karšti arba šalti, tik ne drungni. Nes drungnų nereikia niekur. Nei gyvenime, nei mene.

Renata Šerelytė

Nuotrauka iš interneto

ŽAIBAI IR VĖJAI

*Žaibų ir vėjų sudraskytos upės
Nuo juodo kalno krenta į mane,
Ir sakalas, ant debesio nutūpęs,
Pamatė vakarą dangaus dugne.*

*Žaibai ir vėjai neša mano širdį,
Nežinančių nei meilės, nei klastos.
Ją saulė pamaitins, lietus pagirdys,
Jai mėnuo vario antkapį atstos.*

Henrikas Radauskas

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas 2019 m. suteikė 10 000 Eur paramą šeštadieniam „Draugo“ priedui „Kultūra“, projektui „Lietuvos kultūros sklaida ir kultūros paveldo išsaugojimas bei lietuviybės puoselėjimas pasaulyje“

Šio šeštadienio Kultūros turinys

1-as psl. Renata Šerelytė. Kova niekada nesibaigia • 2-as psl. „Draugo“ „Kultūros“ priedui – 70: bendradarbių ir skaitytojų atsiliepimai • 3-as psl. Virginija Babonaitė-Paplauskienė. „Absurdiškame gyvenime žmogus pats kuriasi prasmę“ • 4-as psl. Algis Vaškevičius. Marijampolė brandina idėjų turėti šiuolaikinio meno centrą • 5-as psl. Romualdas Kriaučiūnas. Tėvas Stanislovas – sielų gydytojas • 6-as psl. Astrida Petraitytė. Komplikuotieji tėvynių – išgalvotų? – reikalai • 8-as psl. Kultūros kronika

Kitas „Kultūros“ numeris pasirodys rugsėjo 7 d.

Redaguoja Renata Šerelytė renata.serelyte@gmail.com • Maketuoja Jonas Kuprys

„DRAUGUI“ – 110, šeštadieniniam priedui „Kultūra“ – 70

„Kultūrą“ visada perskaitau nuo pirmo iki paskutinio puslapio, ir ne tik todėl, kad pats rašau šiam „Draugo“ priedui, bet ir todėl, kad čia randu daug įdomios medžiagos. Kai prieš dešimt metų pradėjau bendradarbiauti „Drauge“, priedui rašydavau mažiau, bet pamažu ištraukiau į šį darbą, nes kultūros ir meno temos visada man buvo labai artimos.

Dažniausiai rašau apie svarbesnius ir įdomesnius Kauno kultūrinius įvykius, nes Laikinoji sostinė, ypač artėjant 2022 metams, kai Kaunas taps Europos kultūros sostine pastaraisiais metais kultūrai skiria vis daugiau dėmesio ir čia atsiranda vis naujų labai įdomių ir originalių iniciatyvų.

„Kultūroje“ labai patinka redaktorės Renatos Šerelytės vedamieji – negaliu atsižavėti, kaip įdomiai ji pateikia vieną ar kitą temą – viskas aišku, konkrečiu ir įdomu. Ir ta pirmojo puslapio struktūra su eilėraščių eilutėmis bei tematiškai susijusia nuotrauka – puiki idėja ir tradicija.

Mano nuomone, redaktorei reikėtų labiau palaikyti, pagelbėti – galėtų atsirasti daugiau autorių, paliečiančių įvairesnes temas. Kol kas išsivijęs kultūra, menas, literatūra atspindimi gana epizodiškai, bet tam, žinoma, yra svarių priežasčių. Kai gaunu progos paskaitinėti šį priedą iš senesnių laikų, dar redaktoriaujant poetui Kaziui Bradūnui, matau, kokios temų įvairovės būta, kiek visko aprėpta.

Pats rinkdamasis temas ir rašydamas apie vieną ar kitą įdomesni kultūrinį reišinį, parodą ar festivalį visada kiek įmanoma stengiuosi ieškoti sąsajų su išsivija, nes laikraštį ir jo kultūrinį priedą skaito ir Lietuvoje, ir už Atlanto. Tikėkimės, kad ir skaitys, „Kultūrai“ keliaujant į savo septintąjį dešimtmetį.

Algis Vaškevičius

Klasikų tiltus puoselėjant

Apie „Draugą“ ir jo savaitinį Kultūros priedą sužinojau sovietmečiu, kai, studijuodami Lietuvos muzikos ir teatro akademijoje muzikos istorijos specialybę, prof. Vytauto Landsbergio klasėje buvome sudominti Vlado Jakubėno muzikos kūriniais ir muzikine publicistika.

Kompozitorius ir muzikologas Vladas Jakubėnas 1949 m. išsikūrė Čikagoje, buvo pagrindinis lietuvių muzikos recenzentas, kaip ir Lietuvoje prieš emigruodamas. 1934 m. jis tapo Lietuvos žurnalistų sąjungos nariu, 8-ojo deš. viduryje JAV pakeltas į lietuvių žurnalistų sąjungos garbės narius.

Šis nuolatinis „Draugo“ autorius yra nutapęs ne vieną tėvynėje likusių kolegų kūrybinį portretą. Išivaizduočiau, kad mums svarbu Vlado Jakubėno nutiestų tiltų nepamiršti, jais rūpestingai ir veržliai keliaujant.

Rita Nomicaitė

Dabartinis „Draugo“ kultūrinis priedas iš esmės tęsia Kazio Bradūno suformuotą kultūrinę kryptį ir temas: daugiausia dėmesio skiriama išsivijęs literatūrai, dailei, istorijai, kultūriniais renginiams. Bet daug rašoma ir apie įdomius dabartinio Lietuvos meno reiškinius. Tradiciją ir šiuolaikybę Priedo redaktorė išvalgiai jungia savo vedamuosiuose. Pageidautina, kad daugiau atsirastų filosofinių, sociologinių, religinių straipsnių. Linkėtina, kad Priedas ir toliau sietų bei skleistų išsivijęs ir Lietuvos kultūrą.

Gediminas Mikelaitys

nantiems Lietuvoje, atsivėrė plačios galimybės ne tik susipažinti su tuo, kas per tiek metų buvo išsivijęs sukurta, bet gavome puikią progą pasidalinti savo patyrimu su svetur gyvenančiais. Man, Maironio lietuvių literatūros muziejaus Išeivių rašytojų skyriaus vedėjai, tai buvo gyvybiškai brangi ir neįkainojamai svarbi erdvė, kurioje aš galėjau paskelbti ne tik savo surastus ir pargabentus į Lietuvą brangius rašytojų archyvus, bet ir paskleisti gerą žinią, prikelti juos naujam gyvenimui. Keliaudama per pasaulį ir rinkdama mūsų kultūros paveldą, siekiau, kad unikali medžiaga būtų paviešinta.

Daugiau nei du dešimtmečius bendradarbiauju „Drauge“, tad beveik „tapau jo dalimi“... Todėl šandien kaip pačius geriausius ir brangiausius draugus apkabinu visą „Draugo“ redakciją, administraciją ir iš širdies gelmių tariu vieną žodį: DĖKUI!!! Gyvuokite ir džiuginkite visus Pasaulio lietuvius. Ten, kur „Draugas“, ten ir yra tikra Lietuva.

Šiais metais sukanka dešimt metų, kai rašytoja Renata Šerelytė perėmė kultūros priedo redaktorės plunksną į savo reiklias rankas. Jos profesionaliai rengiamas priedas įgavo naujų gelmingų spalvų, perpintų filosofinėmis aspiracijomis. Kitaip ir negali būti, nes Renata viską atlieka su begaliniu atidumu ir kruopštumu. Kahlilo Gibrano žodžiai tinka Renatos veiklai nusakyti: „Kai dirbate, jūs esate fleita, kurios širdyje valandų šnabždesys virsta muzika. Mylėti gyvenimą dirbant – tai priartėti prie giliosios gyvenimo paslapties. Visas darbas bevaisis, jei nėra mei-lės; darbas – tai meilė, tapusi matoma...“ Palan-kaus vėjo, brangi Renata, gyvuok ir džiugink savo darbais!!!

Virginija Babonaitė-Paplauskienė

„Darbas – tai meilė“

Draugo“ kultūros ir meno priedo jubiliejinis gimtadienis tampa fenomenaliu įvykiu Lietuvos istorijoje. „Draugas“ tarsi Kudirkos „Varpas“ daugelį dešimtmečių žadino nuo fizinių darbų pavargusius lietuvius. Sunku nuspėti, kaip ir kokia vaga būtų pakrypęs jų gyvenimas užjūryje, jeigu ne „Draugas“, atvėręs jiems vartus į literatūros, muzikos, dailės pasaulius. Šis unikalus kultūros, meno ir literatūros priedas iki šių dienų laukiamas visų, alsuojančių „geriausiais žemės vaisiais“.

Sugriuvus geležinei uždangai, mums, gyve-

„Absurdiškame gyvenime žmogus pats kuriasi prasmę“

Algirdas Landsbergis

Virginija Babonaitė-Paplauskienė

Birželio 23-oji ženklo rašytojo, dramaturgo, literatūros kritiko, „Laisvosios Europos“ bendradarbio, redaktoriaus, PEN klubo lietuvių skyriaus išeivijoje (daugiau nei keturiasdešimt metų pirmininko bei vicepirmininko), lyginamosios kalbotyros profesoriaus Algirdo Landsbergio (1924–2004) 95-ąjį gimtadienį. Maironio lietuvių literatūros muziejuje saugomas visas rašytojo kultūrinis–literatūrinis palikimas, kuris tyrinėjamas, eksponuojamas, skelbiamas.

Pasitinkant gražų rašytojo jubiliejų buvo parengta ir atidaryta jam skirta jubiliejinė paroda (veiks iki lapkričio mėnesio). Per unikalias archyvalijas – dokumentus, nuotraukas, rankraščius, epistoliką, knygas, memorialinius daiktus – pristatytas A. Landsbergio gyvenimas ir kūrybos kelias. Parodos esminiais konceptais tapo jo rezistencinė tema 1957 metais parašyta pjesė „Penki stulpai turgaus aikštėje“ ir antras, itin svarbus konceptas – jo pirmas pokarinėje lietuvių literatūroje sukurtas modernus romanas „Kelionė“, išleistas 1954 metais Čikagoje ir pelnęs „Draugo“ premiją. Antrą kartą romanas buvo išleistas 1992 metais Lietuvoje 15 000 tiražu ir jau dabar tapęs bibliografinė retenybė. Rašytojo artimieji, šviesios atminties brolis Algimantas ir jo žmona Teresė, seniai puoselėjo viltį išleisti trečią romano laidą. Šiomet, pasitinkant rašytojo jubiliejų, Teresė Landsbergienė ir rašytojo sesuo Gražina Landsbergytė-Ercius finansavo knygos „Kelionė“ išleidimą. Vykdamant artimųjų valią, šių eilučių autorė parengė ir knygos antroje dalyje paskelbė tekstą „Gyvenimas tik ieškojimai ir kelionė...“, kuriame apžvelgtas rašytojo gyvenimo ir kūrybos kelias, iliustruotas vaizdine archyvine medžiaga. Knygą išleido spaustuvė „Morkūnas ir Co“.

Šiandien su didžiausiu džiaugsmu norėčiau bent fragmentiškai pristatyti šį išskirtinį romaną. Landsbergių šeima dovanoja knygą „Draugo“ redakcijai, tad čia ir galėsite ją įsigyti.

Reiklusis kritikas Alfonsas Nyka-Niliūnas džiaugsmingai pasitiko ir palankiai vertino romaną „Kelionė“, teigdamas, kad „nieko panašaus iki tol lietuvių literatūroje nėra buvę.“ Kritikas džiaugėsi „žvilgsnininkų“ (Jono ir Adolfo Mekų, Leono Lėto, A. Landsbergio dar Vokietijoje leistas avangardinis žurnalas „Žvilgsniai“) tekstais, jų naujomis temomis, savitais stiliais, rašė: „jie stengiasi iš pozicijos ‘veidu į Žemaitę’ visomis jėgomis atsukti į tikrą poziciją, būtent ‘veidu į pasaulį’, ne kiek neprarandant ryšio su gimtąja žeme.“ Tęsdamas savo mintį, pirmenybę teikė A. Landsbergiui ir jo kūrybai – „gal laisviausiai iš jų visų valdo kompozicinę techniką, o jo proza turi daugiausiai vadinamojo prozinio ritmo.“¹ Kritikas apgailėstaudamas iškėlė tokiems moderniems tekstams nesubrendusio skaitytojo problema: „Publika, įpratusi skaityti patriotiškas, doras, nekenksmingas, be priekaištų, bet šiaip nieko nevertas ir bespalves knygas, pajutusi ką nors nauja ima ir pasižiausia.“ Išties, anuomet jo romanas daug kam buvo „kietas riešutas“. A. Landsbergis išvykdamas iš Lietuvos puikiai mokėjo vokiečių, prancūzų, rusų, o vėliau pramoko ir anglų kalbą. Stovyklose įnykęs į knygas, atrado Virginia Woolf, William Folkner ir Markes, Proust, Jean Cocteau, Fr. Kafka. Šios knygos turėjo įtakos jo pasaulėžiūrai, formavo meninį skonį.

Romano sumanymas gimė dar Vokietijoje, kai rašytojas buvo nacių suimtas ir priverstinai įdarbintas aviacijos fabrike. A. Landsbergio romaną „Kelionė“ galima būtų įvardinti istoriniu, nes jame atvaizduotos Antrojo pasaulinio karo paskutinės dienos, karo padariniai. Aprašomas įvairių tautybių išeivių gyvenimas Vokietijoje, tačiau romanas turi gerokai talpesnę ir platesnę aprėptį. Antras ryškus potėpis – tai biografinis aspektas, autoriaus kelionė į nežinią bėgant nuo raudonojo maro ir patenkant į rudojo maro nasrus. Ėjimas per istorinę likimų traukimo mašiną formuoja asmenybę, iškristalizuoja vertybes. Išryškėja ir psichologiniai-filosofiniai aspektai, kitaip sakant, sprendžiama gilesnė dilema –

Adolfas Mekas, Algirdas Landsbergis ir Jonas Mekas, Wiesbaden, 1945

kelionė į save, vidinė kova – drama – išlaisvėjimas.

Romano forma netradicinė: atsisakoma klasikinio prozinio pasakojimo, laiko, erdvės vientisumo, nuoseklaus siužeto. Vaizdiniai kuriami per kiekvieno herojaus vidinę būseną, išplaukia tarsi chaotiškas sąmonės srautas, pagrįstas atsitiktiniais impulsais, tolimomis emocijomis, subjektyviomis nuotakomis. A. Landsbergis naudoja daug nuorodų į kultūros ženklus, Bibliją, mitologiją. Kūrinyje vyrauja filosofinė potekstė, ironijos, sarkazmo elementai, sąmonės srautas su praeities fragmentais, vizijomis, sapnais, siurrealistiniais simboliais. Rašytojas drąsiai ir laisvai operavo moderniomis raiškos priemonėmis. A. Landsbergis profesionaliai kūryboje sujungė lietuviškumą ir pasaulio patirtį.

Trisdešimtmetis autorius nesiekė ieškoti tremties problemos išsprendimo, o per pagrindinį veikėją Julijų norėjo pavaizduoti, kaip „absurdiškame gyvenime žmogus pats kuriasi prasmę“.

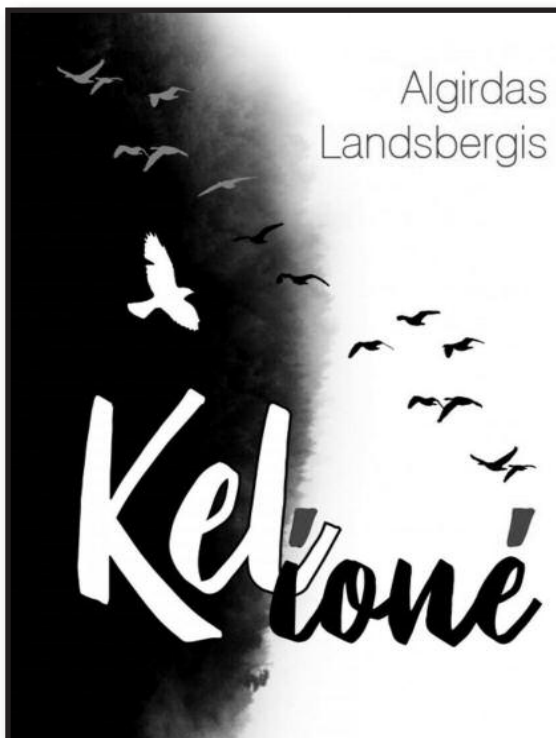
Siužetinė linija plėtojama per pagrindinio veikėjo Juliaus Lakūno pajautas. Pasitraukęs nuo raudonojo maro iš Tėvynės, vedinas minties – „noriu gyventi“, atsidūrė ne ką mažiau baisnesnio rudojo maro gniaužtuose. Patekęs į nacių lagerį patyrė skaudžias gyvenimo pamokas. Autorius sumaniai įveda į tekstą įvairių tautybių žmonės, tarsi patvirtindamas, kad tai nebuvo tik lietuvių, bet pasaulio krizė – rusų Grigorijų, italų Lorenzo, armėnų Aramą, prancūzų Michelį, vokiečių Weisą, dvi moteris – vokiečių Hildę ir rusaitę Tatjaną. Kiekvienas jų ateina su savo nuostatomis, savo pajautomis, savo žvilgsniu į pasaulį, per kurį veriasi jų žmogiškosios silpnybės. Veikėjai nėra atsitiktiniai, kiekvienas sąlytis su jais Julijui tampa pamoka, kurią jis turi suprasti, išmokti ir padaryti savo išvadas. Sakoma, kad „teisybė dau-

giaveidė“, kiekvienas veikėjas ateina su savo tiesomis, su savo gyvenimo postulatais. Julius, besiblaškydamas jausmų verpetuose, atranda tikrą, tik jam vienam svarbią tiesą.

A. Landsbergis išbandė savo veikėją kaip pasakose – pateikdamas keturis kelius – Grigorijaus visiško nuolankumo ir paklusnumo; Abramo – bohemiško gyvenimo adeptą. Lorenas – saugumo tarnas su nešvaria žmogžudžio sąžine, Michelis – socialistas, radikalių permainų siekėjas. Literatūros kritikas R. Šilbajoris, pasinaudodamas autoriaus pirmuoju puslapiuose minėtu Fra Angelico Angelų paveikslu, pakrikštija visus veikėjus Angelais.

Kalbant apie A. Landsbergio kūrybą, negalime neįvardinti tos estetinės pagavos, kuria alsuoja jo veikalai. Romane estetinė teritorija apglėbta Fra Angelico Angelų sparnais. Šis vaizdinys, išsismelkęs į besitraukiančio iš Lietuvos veikėjo sąmonę, lydės jį per visą knygą. Fra Angelico Angelai tampa knygos jungiamąja grandimi. Julijui, susidūrusiam su nacių prižiūrėtoju Weisu, sukuriama fanatiškai panirusio į menus žmogaus paveikslas. Manytumėm, kad menas jį nuskaidrina, išgrynina sielą, bet anaipol – autorius suteikia Weisui ne tik karo mūšyje sužalotą veidą, bet ir gyvenimo suluošintą sielą. Jo vidinis pasaulis tamsus – šeimoje totali destruktija. Weisas priskiriamas prie žmonių, nematančių nieko šiame skurdžiame, anot jo, bedvasiniame pasaulyje, vien tik meną – aukščiausiąją duotybę. Gražuolė žmona Hildė, keršydama vyrui, sąmoningai suvedžioja Julijų, kuris, naiviai tikėdamas pirmu meilės jausmu, išimtyli patrauklią moterį. Išaiškėjusi skaudi tiesa sužeisdamą teikia dar vieną pamoką. Per tuos dramatiškus patyrimus buvo grūdinama, brandinama, formuojama Juliaus asmenybė. Visas gyvenimo pamokas Julius turi išmokti, o jam paruoštus uždavinius išspręsti. Romane herojus blaškosi tarp realaus ir sąmonės gyvenimo, bandydamas atrasti atsakymus į egzistencinius klausimus. Kas gali patarti, kas gali nurodyti teisingą kelią, kas gali ištiesti pagalbos ranką, kai gyvenimo arenoje grumiasi blogio ir gėrio jėgos. Julius, nors sužeistas, parklupdytas, nepalūžta – atsitiesdamas ir įgaudamas didesnį dvasinį tvirtumą žengia kovos keliu.

Romano veiksmas kaip filme ekspresyviai plėtojamas – įvykiai veja įvykius. Baigiantis karui sukyla belaisviai (jų tarpe atsiranda Julius); užimdami bokštėlį, tikisi išsigelbėti, deja, bombardavimo metu žūsta jo draugai „angelai“. Dar daugiau skausmo ir nevilties Julius patiria, pamatęs, kaip išsilaisvinusieji „vergai“ elgiasi su savo persekiotojais – naciais. Masinis pasityčiojimas ir pažeminimas sklinda iš ką tik toje pačioje situacijoje buvusių kalinų. Vertybių skalė keičiasi arba jos visiškai nebelieka. Tai būdinga postmodernistų kūrybai, kuomet amžinosios ir tikrosios vertybės ištrinamos, jų arba nebelieka tarp žmonių, arba jomis žmonės nebesugeba gyventi. Į gyvenimo areną iškyla menkumas, pasidavimas materialinėms gėrybėms, žemiškiems malonumams. Žmonių likimai sudaužyti, yra tik praeitis, ateities nėra.

Algirdas Landsbergis. *Kelionė*. Maironio lietuvių literatūros muziejus, Kaunas, 2019

Marijampolę papuošė E. Elysee sieninės tapybos darbai.

A.Vaškevičiaus nuotr.

Marijampolė brandina idėją turėti šiuolaikinio meno centrą

Algis Vaškevičius

Liepos pradžioje menui ir originalioms kultūros idėjoms neabejingi marijampoliečiai vėl sulaukė meno šventės – čia jau šeštą kartą surengtas meno simpoziumas „Malonny“ (Marijampolė, Londonas, New York – idėjų migracija). Jo kuratorius New Yorke gyvenantis dailininkas Ray Bartkus jo metu su malonumu pastebėjo, jog šis projektas kelia vis didesnę visuomenės susidomėjimą ir palaikymą.

Po „Malonny'6“ meno simpoziumo miestą jau puošia net 22 piešiniai, kurie sudaro labai patogų pasivaikščiojimo po miestą maršrutą. Visus juos nutapė Marijampolėje viešėje menininkai iš Jungtinių Amerikos Valstijų, Didžiosios Britanijos ir vietos jaunimas. Čia rasime net tris amerikiečio iš New Yorko Eli Elysee darbus „Praskrendantys paukščiai“, „Šv. Jurgis ir Etiopijos karalius“ bei „S – Pills“, Meg Regelous „Kacių sienelę“, Jeffo Woodbury „Langus“, Ianthe Jacksono „Sklandimas minia“, Vandanos Jain „Gyvenk dabar, mirk vėliau“, Sean Higgins ir Nicholas Reza-bek „Pizza Umbrella“, Rachel Price Bacon „Emocijų peizažą“ ir Emocijų peizažą 2“, paties Ray Bartkaus „Tai nėra siena“, „Stotelė“, „P.S.B“, „Tekantis gyvenimas“, „Stairway“ ir „Povandeninis laivas“, M. K. Estabrook „iUrvo sienos piešiniai“, taip pat britų Philip Grisewood „Vartotojiškumą“ ir Will Teater „Pulka“.

Šiemet per simpoziumo atidarymą keli šimtai žmonių seniausio Lietuvoje cukraus fabriko „Lietuvos cukrus“ angare klausėsi kompozitoriaus ir smuikininko iš New Yorko Tomo Chiu ir lietuvių ansamblio „Multi Music

Circle“ atliekamos originalios kompozicijos.

„Kartą New Yorke išikalbėjau su iš Taivano kilusiu Tomu Chiu ir papasakojau apie savo projektą Marijampolėje. Jis sutiko atvažiuoti ir koncertuoti projekto metu. Jis domisi lietuvišku roku, tad įpynę į programą grupės 'Antis' dainą. Jis žinomas kaip šiuolaikinės muzikos kūrėjas, surengęs daugiau kaip 200 premjerų“, – pasakojo prieš koncertą „Malonny“ organizatorius R. Bartkus.

Į forumą atvyko ir savo mintimis pasidalijo Lietuvos šiuolaikinio meno kuratoriai ir globėjai: MO muziejaus Vilniuje įkūrėjas Viktoras Butkus, tarptautinės meno mugės „ArtVil-

nus“ direktorė Diana Stomienė, šios mugės meno vadovė Sonata Baliuckaitė, Šiuolaikinio meno centro (ŠMC) direktorius Kęstutis Kuizinas, Lietuvos išėivijos dailės fondo vykdomoji direktorė Ugnė Bužinskaitė, Stasio Eidrigevičiaus meno centro Panevėžyje projekto vadovė Lina Blažytė ir Marijampolės miesto vyriausiasis architektas Arvydas Bekeris.

Diskusiją pradėjęs V. Butkus marijampoliečių pirmiausia paklausė, kas iš jų jau aplankė naująjį MO muziejų – tokių atsirado labai daug. V. Butkus pasakojo, kad muziejų nutarė įkurti baigęs karjerą biochemijos srityje. Galvoje tada sukosi keletas su kultūra ir menu susijusių projektų, ir jis

labai džiaugiasi, kad pasirinko šį.

„Tokios sėkmės tikrai nesitikėjau. Mūsų ekspozicijas ir renginius lanko įvairiausio amžiaus žmonės. Sovietmečiu nebuvo eksponuojama daug dailės kūrinių, kurie neatitiko to meto ideologijos, ir taip atsirado apie 30 metų 'skylė' mūsų meno istorijoje. Iš pradžių mūsų tikslas buvo surinkti kolekciją, po to – įkurti muziejų, atstatyti pastatą. Tai padaryta privачios iniciatyvos dėka“, – pasakojo V. Butkus.

D. Stomienė prisiminė, kad meno mugės „ArtVilnius“ pradžia buvo nelengva: „Startui reikėjo didelių finansų. Prieš dešimt metų, kai Vilnius tapo kultūros sostine, pavyko laimėti konkursą, gauti finansavimą. Startas buvo geras, tačiau po to teko labai daug dirbti, ieškoti rėmėjų.“

Ji paragino Marijampolės savivaldybę remti meno centro idėją, nes kultūros industrija miestui atneša daug naudos. D. Stomienė džiaugėsi tendencija, kad meno kolekcionieriai Lietuvoje vis jaunėja, o pirkti meno kūrinius tampa savotiška mada.

„Iš pradžių į mugę 'ArtVilnius' žmonės eidavo kaip į parodą. Po kiek laiko jie ėmė pirkti. Kūrinių pardavimai auga kasmet, bendradarbiaujame su užsienio galerijomis“, – sakė D. Stomienė ir pridūrė, kad mugėje meno kūrinių dažniausiai išsigyja kolekcionieriai iš aplinkinių valstybių, tačiau pamažu ryškėja ir kita tendencija – Lietuvoje jau atsiranda jaunų žmonių, kurie mugėje „ArtVilnius“ lankosi ne tik kaip žiūrovai, bet kaip pirkėjai.

Įdomūs buvo ir ŠMC vadovo Kęstutis Kuizino pastebėjimai. Šiam centrui jis vadovauja jau beveik tris dešimtmečius. K. Juizinas teigė, kad Vilniuje atsirandančios naujos galerijos jo negąsdina. Jis pagyrė idėją Marijampolėje įkurti šiuolaikinio meno centrą ir pabrėžė, jog tokie centrai nėra pastatai – tai yra žmonės ir idėjos, o daug kas priklauso nuo drąsos ir noro – reikia daryti savo, kitoki, ypatingą centrą ir galvoti, kuo Marijampolė gali pritraukti menininkus.

S. Eidrigevičiaus meno centro Panevėžyje atstovė L. Blažytė džiaugėsi, jog į diskusiją buvo pakviesti ne tik sostinėje veikiančių meno centrų vadovai, bet ir ji – regiono atstovė. Projekto vadovė papasakojo, kaip buvo pradėtas kurti Stasio Eidrigevičiaus meno centras, kaip buvo jam ieškoma vietos bei tinkamų patalpų. „Buvo

Nukelta į 5 psl.

Simpoziumo dalyviai kalbėjo apie galimybę įkurti meno centrą Sūduvos sostinėje.

D. Čėplos nuotr.

Tėvas Stanislovas – sielų gydytojas

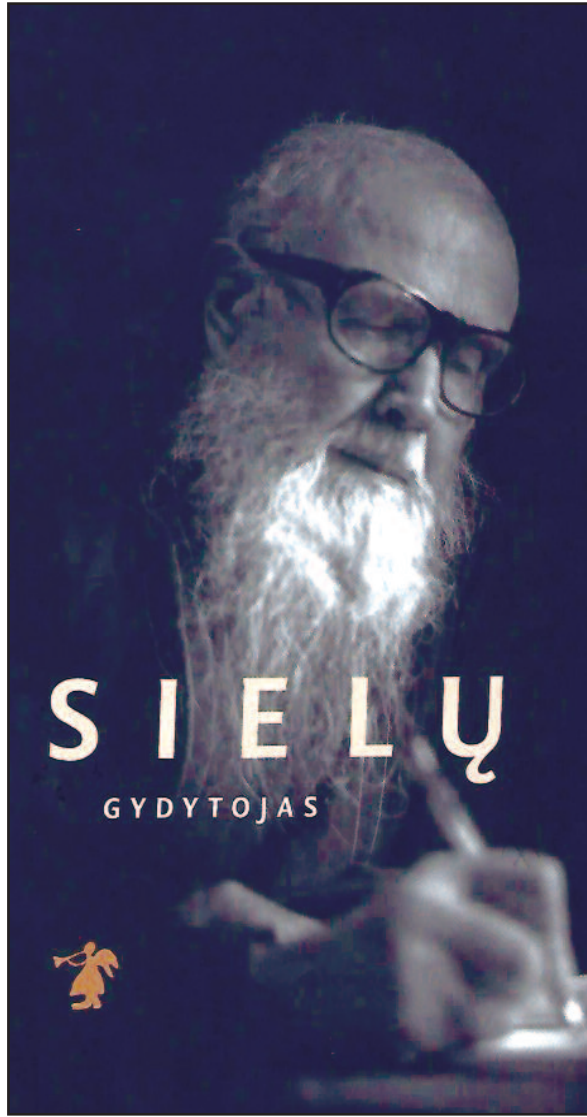
Romualdas Kriaučiūnas

Knygos autorė į Paberžę atvyko 1990 m. ir gavo įpareigojimą rinkti medžiagą Šilingų dvare kuriamam 1863 m. sukilimo muziejui. Dirbdama šį darbą ji sulaukė ir Tėvo Stanislovo patarimų ir paramos. 1993 m. muziejus atvėrė duris. Dvidešimt metų R. Galvanauskienė jam vadovavo, padėdama ir Tėvui Stanislovui, kai jis buvo iškeltas į Dotnuvą. Jai teko priimti atvykstančius, vesti ekskursijas. „Tokios asmenybės niekada iki tol nebuvau sutikusi, ir todėl kiekvieną jo pamokymą, patarimą man ir kitiems žmonėms priėmiau kaip didžiausią dovaną. Daugelis jo išminties krislų tarsi 'užsirakino' mano atmintyje. Ir šiandien, vedama ekskursijas Paberžės svečiams, daliju Tėvelio skleistą gyvenimo patirtį ir išmintį. Ši knygelė ir gimė jų prašymu visa tai užrašyti“, – knygos pabaigoje aiškina autorė.

Knyga padalyta į tris skyrius. Pirmasis – „Dievas tapo žmogumi, idant mes taptume Dievu!“. Iš pradžių trumpai prisimenamas Tėvo Stanislovo kelias į kunigystę. Sekimą Kristumi Mykolas Dobrovolskis pasirinko 1936 m., būdamas vos aštuoniolikos. Jau tapęs vienuoliu, pasivadino broliu Stanislovu. 1944 m. kovo 25-ąją aukėjo pirmasis šv. Mišias. Jaunas kunigas buvo apdovanotas ypatingu pamokslininko talentu, aplankė daug parapijų, guodamas ir keldamas karo ir pokario nelaimių, netekčių, sumaišties prislėgtus žmones, vesdamas rekolekcijas bei misijas. Netrukus jo tarnystė buvo sustabdyta ir dešimčiai metų jis buvo ištremtas į Intos lagerius.

Lageriuose jis rasdavo džiaugsmą guodamas kitus, padėdamas silpnam, piktam, išbandymų neatlaikančiam žmogui. Jis džiaugdavosi dalindamasis mažiausiu gabalėliu duonos, kartais atsiunčiamos iš Lietuvos. Savo likimo draugams sakydavo: „Džiaugsmo visur pilna, tik reikia ieškoti. Ir būsi laimingas“. Ir grįžęs iš Sibiro tremties mokė atgailauti paklydusįjį, kėlė silpnąjį ir paniekintąjį, vedė paskui save didelį būrį žmonių. Tarnavo ne tik Viešpačiui, bet ir kiekvienam kenčiančiajam, skriaudžiamajam.

Knygoje išskirstyti Tėvo Stanislovo biografijos duomenys, bet dėmesio centre yra jo gyvos, labai gyvenimiškos ir lengvai suprantamos mintys ir pamokymai. Viename pamoksle jis ragina: „Juk aplink ne vien ištiestos rankos, bet ir alkanos sielos – daugybė išsekusių, nualintų, meilės nepatyrusių širdžių, liūdnų akių! Nepraeik neištisęs išmaldos – ne centu, bet pats savęs! Nepraeik nepasveikines kad ir vos patebimu šypsniu, neprataręs bent vienu žodžiu, nepakvietęs kad ir pigios arbatos“. Toliau knygos autorė rašo, kad jis žinojo, kad kiekvienam reikia dėmesio, kiekvienas nori būti pastebėtas, sutiktas šiltu žvilgsniu, šypsena, geru žodžiu. Kiekvieną matė kaip Dievo kūrinių ir kiekvieno atvykstančio laukė. Neskirstydamas žmonių į gerus ir blogus, siūlė daugybę

Regina Galvanauskienė. Sielų gydytojas: prisimenant Paberžės kūrėją Tėvą Stanislovą. R. Paknio leidykla, Vilnius, 2019

būdų norinčiajam tobulėti, keistis, atsiversti. Jautė turįs geros energijos ir galįs ją perduoti kitam, sakydavo: „Duodamas – gauni“.

Knygoje gausu citatų iš įvairių pamokslų bei pamokymų. Turėjo įdomių pamokslų mokytojams, vaikams, lankytojų grupėms. Kiekvienas atvykėlis Paberžėje, kurią Tėvas Stanislovas 39 metus kūrė su didžiausia meile, jausdavo spinduliuojančią gerą energiją. Čia jis dalijo gerumą, dėmesį, meilę. Mokėjo nuoširdžiai pakalbinti. Kiekvienas pasijusdavo esąs pats mylimiausias, pats svarbiausias. Su visais mokėjo bendrauti pagarbiai, nieko neįžeisdamas, o vis pagirdamas, paskatindamas. Kalbėdavo ramiai, mintis dėstė neskubėdamas.

Kai sovietiniai saugumiečiai grasino Tėvą Stanislovą trečią kartą išvežti į Sibirą, jis neišsigando: „O ko aš ten nematęs? Tegul veža. Ir šachtose anglį kasčiau, ir statybose didesniame nei keturiasdešimties laipsnių šaltyje dirbau. Nieko naujo man nebe-

parodys (...) Tegul veža – vėliavos nenukabinsiu“.

Paberžėje su meile ir pagarba buvo žiūrima ne tik į žmogų, bet ir į kiekvieną daiktą – ypač senovinių, etnografinių, pagarbiai elgiamasi su bažnyčios reikmenimis. Tėvas Stanislovas Paberžėje kūrė jų muziejų. Jo sukurtas kryžius-saulutė tapo Paberžės simboliu. Tokių kryžių buvo pagaminta ir išdalin-ta tūkstančiai.

Jo pagarba žmogui reiškėsi įvairiais būdais. Viena muziejaus lankytoja autorė pasakojo, kad Tėvo Stanislovo nepažindama, nuvyko į Paberžę. Aplink ramybė, nei gyvos dvasios. Tik žiūri – obelyje žmogus, vilkintis šviesiomis drobinėmis kelnėmis ir baltiniais, skina obuolius. Pasisveikinusį paklausė kur rasti kunigą. O jis ir klausia: „Ar kokį reikalą turėjot?“ „Aš dėl krikštytųjų norėjau pakalbėti“, – atsakė lankytoja. „Palaukit minutėlę“. Vyriškis išlipo iš medžio, nuėjo į namelį, apsivilko sutaną ir atėjęs sako: „Klausau jūsų“.

Buvo kuklus ir savęs niekada neaukštindavo. Paklaustas, kodėl tiek žmonių važiuoja į Paberžę, juokaudamas atsakydavo: „Čia aš niekuo dėtas. Kalčiausias Vincas Mykolaitis-Putinas, kai jis parašė savo romaną 'Sukilėliai'. Tai ir pradėjo visi važiuoti“.

Per visą knygą išskirstyta autorės charakterizacija apie Tėvą Stanislovą. Štai vienas pavyzdys: „Visada buvo atlaidus žmonių silpnybėms. Silpnuosius kantriai gydė darbu, optimizmu, užuojautos žodžiais (...) Ne moralais, o pavyzdžiu rodė, kaip dirbti, melstis, bendrauti, netgi numirti. Sunku šiandien rasti tokį bebaimį, stiprios valios, kupiną išminties žmogų, besirūpinantį kitais. Tokios asmenybės kaip Tėvas Stanislovas gimsta kas porą šimtų metų“.

Antroji knygos dalis kviečia „Gyventi garsiai, o mirti tyliai...“ Čia randamos ištraukos iš Tėvo Stanislovo rašytų laiškų. Viename jų jis atidžiai aptaria savo kryžių-saulučių projektą: „Užmiršau pasigirti, kad dabar jau dirbu 3 rūšių saulutes: 1) kambarines su žvake, 2) lauko saulutes stulpams ir koplytulpiams, 3) kapinėms (...) Kapinėms dabar darau « saulucių miškelį », t.y., ant žemės su 1,8, 1,5 siebeliu į saulutes sustatomos ant žemės prieš paminklą. Kartais darau ir įmontuoju į patį paminklą. Taigi prašau atvažiuoti ir vietoj pasiimti. Gal jau bus gatavų, o jei ne, tai čia pat padarysiu, nes turiu pakankamai detalių (Jas dirba pagal mano užsakymą 3 mano draugai pensininkai“.

Knygos pabaigoje pateikiamas sąrašas Tėvo Stanislovo parašytų knygų ir knygų apie jį. Taip pat minimi du dokumentiniai filmai. Čia skaitytojus taip pat džiugina 16 spalvotų nuotraukų. Pasigėdau Tėvo Stanislovo sukurtos ir išpopuliarintos kryžiaus-saulutės nuotraukos. Tačiau viltingai ji pasirodė paskutiniame knygos puslapyje.

Kiek pamenu, ši Reginos Galvanauskienės knyga yra pirmoji, kurią perskaičiau vienu prisėdimu. Tai tikrai gera atestacija knygos patrauklumui ir skaitomumui. Ačiū autorėi, gražinusiai sielų gydytoją į mūsų gyvenimą! □

Atkelta iš 4 psl.

nuspręsta rekonstruoti kino teatrą „Garsas“. Konkursą laimėjusį projektą pastebėjo net užsienio architektų bendruomenė“, – teigė L. Blažytė.

Marijampolės miesto vyriausiasis architektas A. Bekeris teigė, kad puikių pavyzdžių yra nemažai, o šiuolaikinis meno centras Marijampolėje kol kas dar yra tik idėja ir vizija. Pasak jo, Marijampolėje galima rasti nenaudojamų pastatų, kuriuose jis galėtų įsikurti, bet reikės įtikinti ir visuomenę, jog čia tokio centro reikia.

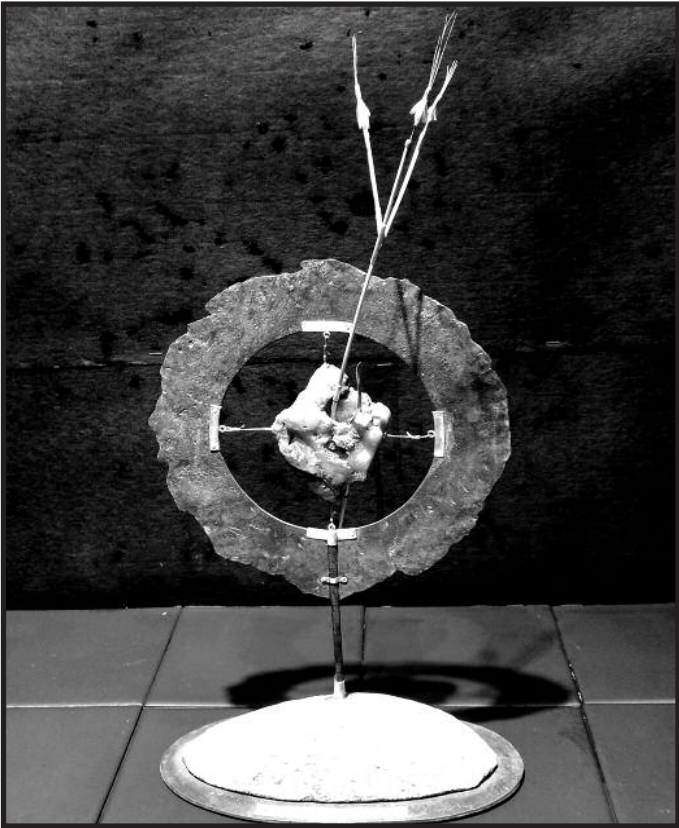
Pasidžiaugta ir senojo fabriko patalpomis, jomis žavėjosi ir pats R. Bartkus. Pasak miesto vyriausiojo architekto, mieste yra ir kitų patalpų – ir tai buvusi 4-oji vidurinė mokykla, jau nemažai metų stovinti tuščia, ir buvusios Marijampolės pedagoginės mokyklos patalpos.

Nukelta į 8 psl.

Nauji R. Bartkaus darbai Sūduvos sostinėje.

A. Vaškevičiaus nuotr.

Iš N. Ermino parodos V. ir K. Mizgirių menininkų namuose.

Thomo Manno vasarnamis – memorialinis muziejus.

A. Petraitytės nuotraukos

Komplikuotieji tėvynių – išgalvotų? – reikalai

Astrida Petraitytė

Nida ir šią liepą (13–20) sulaukė reikšmingos intelektualinės–kultūrinės injekcijos – jau 23-ojo tarptautinio Thomo Manno festivalio, rengiamo Thomo Manno kultūros centro (vadovė – Lina Motuzienė), strateguojamo šio centro kuratoriumo (pirmininkė – Ruth Leiserowith). Tai dvikalbis – vokiškai–lietuviškas – susijimas (nevenigiant „šoktelėjimų“ į kitas kalbas); ne pirmus metus ir pranešimų vertimus pateikia, ir diskusijose patalkina puiki vertėja Jūratė Žukauskaitė.

Po keliamečių ciklų (pastarasis penkmetis buvo skirtas Pirmojo pasaulinio karo apmąstymui) šis festivalis įvardytas „Tėvynių Europa“ – be nuorodos į tęsinį. Bet, ko gero, tęsinys praverstų – organizatoriams įdedant pastangų, kad tema būtų esmingai reflektuojama, įvairiais lygmenimis ir kampais preparuojama, iškeliamos probleminės, gal ir skaudžios gijos ir pan.; taigi – išsivardijimas taptų ryškiu paskirų renginių orientyru. Įspūdis po šio: pamėginta, pasižvalgyta, šiek tiek grybštelta.

Jau senokai priėmiau: festivalinės „žaidimo taisyklės“ nėra griežtos ir kai kurie programos segmentai gali puikiai jaustis „užribyje“, ten veikdami pagal savus principus. Štai tradicinis parodų segmentas kasmet skleidžiasi keliomis, ant bendros „virvutės“ nesuveriamomis ekspozicijomis. Kaip šio krašto gerbėja džiaugiuosi, kad jau daugelį metų vis atsigrežiama į Nidos dailininkų kolonijos (gyvavusios iki Antrojo pasaulinio karo, net jo pabaigos) palikimą – nors bendroji festivalių koncepcija, regis, nenumato šio krašto, Mažosios Lietuvos, studijų. Šiemet kuratorės dr. Lores Drath dėka iš užmaršties iškelti dailininkės Annos ir fotografės Helenės Michelaut vardai – seserų darbeliai eksponuoti Kuršių nerijos istorijos muziejuje.

Festivalio rėmuose parodą vis pristato Virginijos ir Kazimiero Miz-

girių menininkų namai, šiemet – irgi krašto savitumo liudijimas – regėjome simpatiškus Nerijaus Ermino darbelius iš gintaro.

Jau tradicija tapusiu parodos Nidos meno kolonijoje atidarymu, regis, siekiama į festivalio lauką įtraukti jaunąją kartą – jokių nei akivaizdžių, nei gelminių sąsajų tarp Thomo Manno (jo intelektualinės erdvės) ir šiuolaikinio meno negebu išvelgti. Ir šįkart grupės kūrėjų (iš Lietuvos ir užsienio) parodoje „Gyventi smarkiai“ demonstruotos vaizdo ar garso instaliacijos ir pan. paliudijo jaunimo kultūros tendencijas, priminė, kad klasikinių tradicijų laukas, kurį norėtum tvora apsitverti, šiame pasaulyje toli gražu ne vienintelis, ko gero, ir ne svarbiausias.

Tiesioginio festivalio temos atliepio laukiu iš Žodžio programos, bent iš dalies – Muzikos (atsiribojau nuo vėlyvo vakaro filmų – Kino programos; po gana intensyvios dienos ir tradiciškai puikių kasvakarinių koncertų Nidos evangelikų liuteronų bažnytelėje išpūdžių perviršio nebesinori).

Gal ir paradoksalu – bet tik iš dalies – kad labiausiai temą atliepė jaunieji tekstų autoriai. Jau spėjo prigyti prieš trejus metus įvesta naujiena: Thomo Manno kultūros centras kartu su Goethes institutu Vilniuje gerokai prieš festivalį paskelbia esė konkursą jaunimui. Išrenkami trys finalininkai, kurie pakviečiami festivalio savaitėi Nidon, o vieną priešpietę surengiami jų esė skaitymai – šįkart, moderuojant rašytojui ir vertėjui Laurynui Katkui, jie vyko Kuršių nerijos istorijos muziejuje.

Kadangi esė konkurso tema tapati festivalio temai („solidiesiems“ svečiams, pranešėjams, regis, šis reikalavimas nėra taip griežtai keliamas), tai būtent iš jaunimo lūpų išgirdome įvairiais aspektais pagvildentą (ir pakedentą) Tėvynių Europą ar, siauriau – Tėvynę. Pirmosios vietos nugalėtoja(s) skelbiama(s) po skaitymų ir diskusijų, šiemet ją tapo iš Klaipėdos kilusi, Vilniuje istoriją studijuojanti Lina Hall, į Tėvynę pažvelgusi per kalbos prizmę. Pasirėmusi rašy-

tojo Valdo Papievio, jau daugelį metų gyvenančio Paryžiuje, prisipažinimu, kad lietuvių kalba yra jo namai, pranešėja priėjo išvados, kad poliglotų Tėvynės erdvė yra platesnė (turbūt neabejojame, kad svetur išlaikyta ir branginama gimtoji kalba yra svarbus ryšio su gimtine laidas, bet ar esama tiesioginių sąsajų tarp poliglotizmo ir Tėvynės jausmo? Juk daugiakalbystė gali sėkmingai derėti su kosmopolitine Pasaulio piliečio nuostata?)

Justino Martinkaus, šilutiškio, Vilniuje studijuojančio politologija, pranešimas padvelkė paauglišku maištu. Ir diskusijų metu sulaukęs klausimų, ar jo kritiškumas lietuviybės, savos šalies atžvilgiu nesąs hipertrofuotas – jam ir valstybinės šventės sustabarėjusios, ir literatūros pamokų autoriai neįdomūs, ir intelektualai beria klišėmis tapusius patriotinius pamokumus ir t.t., studentas atsakė, jog žvelgė iš mokyklinės patirties. Moderatoriu Katkui buvo proga pajauokauti, kad kone visos valstybinės šventės pastarąjį dešimtmetį baigiasi Selo (regis, ne aukščiausios prabos popso atlikėjo) koncertu, o intelektualai sukandę dantis tvardosi, kad nepratrūktų socialiniuose tinkluose...

Jau antrąkart šiame konkurse tarp finalininkų teko regėti ir girdėti kauniečių, Vilniaus universiteto istorijos studentą Domą Lavrukaitį, išties stebinanti plačia erudicija. Tėvynių Europos apmąstymus savo esė „Tiltai“ jis pradėjo nuo Kionigsbergo (būtosios vokiškos ir esamos rusiškos) tapatybės; gausūs tiltai per Prieglių tapo ir metafora (krantų jungtis), ir asociacijų atspirtimi, perkeliančia prie kitų vardų bei vietų. Prisimintas ir Kantas, ir Thomas Mannas – o šio novelė „Mirtis Venecijoje“ prišaukė rusų poetą disidentą Josifą Brodskį ir t.t. Teliko pasiteirauti, ar šioje diadoje „Kionigsbergas–Kaliningradas“ autorius regis ir lietuviškąjį dėmenį – Karaliaučių (buvo patvirtintas trinario – vokiško, mažlietuviško, rusiško – pasakojimo teisėtumas).

Po pranešimo Antaną Šileiką (k.) kalbino žurnalistas Rytis Zemkauskas

Atkelta iš 6 psl.

Solidieji pranešėjai pateikė mums (Žodžio programoje), galima sakyti, empiriką, į kurią atsiremami savo išvalgas, apibendrinimus galėjome konstruoti patys. Tikrai įdomu buvo paklaustas dviejų pranešimų, sujungiančių aktualiąją temą (Tėvynė, Europa) su pastoviu, nors jau ir periferiniu festivalio/–ių dėmeniu – Thomu Mannu ar visu Mannų „klanu“. Šįkart greta Nobelio premijos laureato, Nidos vasarnamio savininko išryškintas jo brolio Heinricho Manno vaidmuo. Ištrauką iš savo knygos „Praha, iki pareikalavimo“ skaitė Čekijai atstovaujantis jo anūkas Jindřichas Mannas – ir savimi, savo gyvenimo keliu paliustravęs komplikotą (asmeninę, tautinę) tapatybę. Gimęs ir iki 20-ies metų gyvenęs Prahoje, šeimoje, kur kalbėta čekiškai (mama – Leonie Mann/Mannova, tėvas – rašytojas Ludvikas Aškenazy's); vokiškai nelabai mokėjęs iki šeimos emigracijos Vokietijon po 1968–ųjų...

Plačią Mannų giminės panoramą apžvelgė Uwe Naumannas, buvęs Rowolt leidyklos redaktorius, su kuriuo kaip tik teko bendradarbiauti, leidžiant savo knygą, Jindřichui Mannui. Naumanno pranešime „Manno šeima ir jūra“ minėti įvairūs šios giminės atstovai – pradedant Brazilijoje gimusia Thomo ir Heinricho Mannų motina Julia, baigiant Thomo Manno dukra Elisabeth, dėl savo gamtosauuginės veiklos vadinta „jūrų ledi“... Cituoti Mannų šeimos emocionalūs atsiliepimai apie gyvenimą (ar atostogas) prie vienos ar kitos jūros, vandenyno, ežero. Jūra Mannams – dalis vidinės tėvynės, reziumavo Naumannas.

(Beje, pastaraisiais metais yra sustiprėjusi Thomo Manno gija (pirmieji festivaliai, teko girdėti, buvę skirti būtent rašytojo kūrybai ir asmenybei, vėliau nutolta į bendresnius intelektualinius svarstymus): kelias priešpietes Kuršių nerijos istorijos muziejuje vyko jo kūrybos – kai kada originalios, kai kada vertimų – skaitymai („Kava su rašytoju Thomu Mannu“). Kuratoriumo narių Antano Gailiaus ir Lauryno Katkaus lietuviškai skaitytos novelės paliudijo Thomą

Manną esant vertą pelnytos Nobelio premijos.)

Kanadietis, angliškai romanus rašantis Antanas Šileika anglų kalba perskaitytu tekstu „Mano asmeninė patirtis“ praplėtė ir festivalio ribas (vokiškai–lietuviškas su tradiciškai išterpiančiu lenkišku motyvu), ir paliustravo ne tik europinės Tėvynės komplikotumą. Gimęs Kanadoje lietuvių–pokario išėivių šeimoje, jis vaikystėje stengėsi atsiritoti nuo „tautinių šaknų“ (pranešime ir pasakota apie vaikystę Vestono miestelyje), tik brandoje ėmėsi jas puoselėti – tai paliudijo įvadinis bei baigiamasis bendravimas su klausytojais lietuvių kalba.

Lenko Tomaszo Różyckiego skaityta ištrauka iš knygos „Bestiariusmas“ nebūtų išprovokavusi jokių asociacijų su festivalio tema, jei ne moderatoriaus L. Katkaus nuoroda: veiksmas vyksta Opolėje, kuri iki Antrojo pasaulinio karo priklausė Vokietijai, po jo priiskirta Lenkijai (internete aptikta žinia, jog po Pirmojo pasaulinio karo surengtame plebiscite gyventojai išreiškė valią ir toliau priklausyti Vokietijai, iš tiesų provokuoja tapatybės, tautybės, kartu ir Tėvynės komplikotumo apmąstymus). Bet pats rašytojas pasisakė, kad šiame tarsi siurrealistiniame, tarsi fantastiniame romane Opolė nėra įvardijama, tad teliko renginį sau įvardinti: „susitikimas su rašytoju“ – atsiskaitant užmačių, kad būtų apmąstyta Tėvynių Europa...

Panašiai – potekstėje – festivalio temos gijas galima buvo užčiuopti ir Muzikos programoje, kuratoriumo narės Vytautės Markeliūnienės rengimoje. Štai klausėmės pianisto Damento Kirilausko atliekamo Ferenco Liszto (1811–1886), o įžangos žodelyje muzikologė tarp kitko pažymėjo: kompozitoriaus likimas buvo kaip reta permainingas, šalia klajonių po įvairias šalis būta ir reikšmingos vidinės nuostatos: „nuo kosmopolito prie tėvynės Vengrijos patrioto“. Būtent – pažymėta „tarp kitko“. Kaip titulinį šio (ir ne tik) koncerto motto Markeliūnienė įvardijo: „Dialogai“ – koncerte

Autobiografinės knygos fragmentą skaito J. Mannas, greta – Thomo Manno kultūros centro pirmininkė R. Leiserowitz ir vertėja J. Žukauskaitė

dar skambėjo Nikolajaus Medtnerio (1880–1951) kūriniai. Kuo tarpusavyje „dalijasi“ šie skirtingo meto ir skirtingų erdvių muzikai, ne man, diletantei, spręsti, bet visad laukianti pažado – festivalio temos – išsipildymo tuščiai pafantazavau: kad taip Žodžio programoje šiuo – Tėvynės – aspektu būtų pagvildentas klajūno muziko (Liszto, gal Chopino, gal dar kurio?) likimas, o vakare išgirstume aptarčio kūrybos...

Muzikos programa jau turi susiklosčiusias savas tradicijas, tarkim – visad skamba mūsų kompozitoriui specialiai užsakytas kūrinys (šįkart – Teišučio Makačino siuta „Rudens motyvai“ pučiamųjų kvintetui; ji atlikta Kristupo medinių pučiamųjų kvinteto), esama „festivalio bičiulių“, į kuriuos remiamasi metai iš metų (juk visiems džiugu kasmet išgirsti jauną žaismingą chorą „Aidija“ vadovaujamą Romualdo Gražinio), nepamirštama įterpti ir debiutų (šįkart šį vaidmenį atliko pučiamųjų kvintetas).

Buvo galimybė – nepriekabaujant, nelaukiant Tėvynių Europos apsišreiškimo – tiesiog džiaugtis kiekvienu koncertu kaip „daiktu savyje“ (o trumpas įžangėles apie kompozitorius ir atlikėjus prieš koncertą tardavo muzikologės V. Markeliūnienė ir Rima Povilionienė). Man ypatinga šventė buvo tenoro Edgardo Montvido, jau irgi svečio Lietuvoje, pasirodymas (kartu su pianistu iš Didžiosios Britanijos Simonu Lepperiu) – žavėjo ir muzikinė meistrystė (atliktos Richardo Strausso, Manuelio de Falla'os, kitų autorių dainos bei operų arijos), ir asmenybės betarpiškumas: dainininkas prieš kažkurį kūrinių pasidžiaugė vėl galėdamas čia būti – mat dalyvavęs pačiame pirmame festivalyje, dar užklausė pirmoje eilėje sėdinčios tuometės Thomo Manno muziejaus vadovės Vitalijos Jonušienės: „Ar prisimenat?“

... Savo išpūdžius užbaigiu prieš Baigiamąjį koncertą, kuriame skambės „Aidijos“ atliekama austrų, vokiečių ir šveicarų chorinė muzika; diriguos tą pačią savaitę vykusių jaunųjų dirigentų kūrybinių dirbtuvių dalyviai.

P. S. Atvykusi Nidon nuskubu į biblioteką susirasti festivalio pauzės kokio „lengvo skaitymo“. Vis nustembu, kad atsitiktinai paimta knyga ima ir susisieja su apmąstoma tema. Taip ir šįkart – autobiografinė Isabelės Allende's „Mano išgalvota šalis“ (vertimas 2011, originalas 2003), nors pasakojanti ne apie Europą – apie gimtąją Čilę, nuo Augusto Pinočeto (Pinochet) režimo pasitraukus į Venesuelą, galiausiai apsigyvenus JAV, puikiai išipynė į festivalio išprovokuotus apmąstymus. Net savąją formulę – išgalvota šalis – pasiūlė platesnį interpretacijų lauką: prisimenama gimtoji šalis gali tapti kone mitu jei ne tau, tai tavo vaikams...

„Mąstydamas apie Čilę ir Kaliforniją parašiau 'Fortūnos dukterį', o paskui – „Portretą sepija“, knygas, kurių veikėjai blaškosi tarp tudviejų mano tėvynių“ [vertimas Valdemaro Kvietkausko, išskirta mano – A.P.].

Gal būsiejai Thomo Manno festivaliai toliau provokuos apmąstymus, kas yra Tėvynė, ar įmanoma jas turėti dvi ir daugiau?..

„Aidija“ koncertuoja Nidos evangelikų liuteronų bažnyčioje

Algirdas Landsbergis

Atkelta iš 3 psl.

Juliaus vizijos, sapnai, išplaukiantys iš pasamones, sugražina į ramias vaikystės dienas. Rašytojas taikliai paryškina paveikslą, naudodamas vidinį monologą, sąmonės srautą, sapnų vaizdinius. Skaudi gyvenimo realybė priešpastatoma nerūpestingai saulėtai vaikystei. A. Landsbergis savo kūrinuose ne kartą yra išskėles mintį, kad tikrasis, tyrasis, saugiausias pasaulis yra vaikystėje. R. Šilbajoris įvardija rašytojo pagrindinį kūrybos metodą: „traktuoti sudužusio gyvenimo gabalus kaip simbolius, vedančius į užslėptą daiktų vienybę, kurioje žmogaus idėja atstatoma rojus dimensijoje – ten, kur gyvena Fra Angelico angelai.“² Angelai tampa simboliu, jungiančiu romaną nuo pirmojo iki paskutinio puslapio. Romano pabaigoje Julius mąsto: „Pievos žaluma spindėjo rasoje tarsi kraštinio Fra Angelico angelo. Jis pagalvojo apie šešių angelų santarvę. Kaip jie negalėjo būti vienas be kito, niekur kitur, taip šioje padėtyje turėtų būti žingsnis, kaip būtina spalva: vienintelis, užbaigiantis viską, darnus su viskuo, įprasminantis viską?“³ A. Landsbergio romanas „Kelionė“ yra puiki medžia-

ga sukurti scenarijų filmui. Viltinai žvelgiu į lietuvius, gyvenančius tiek Lietuvoje, tiek ir už jos ribų, kviesdama, ragindama panirti į rašytojo kūrybą ir mėgautis jo magiškais žodžiais.

Rašydama šias eilutes tariau begalinius padėkos žodžius rašytojo sūnums Pauliui ir Jonui už archyvo perdavimą. Išskirtinai dėkoju Teresei Landsbergienei ir jos šviesios atmintis vyrui Algimantui bei jų sūnui Liudui, kurie nenuilstamai dirba kultūros paveldo išsaugojimo darbus. Atvykdamą į JAV dėl išeivių rašytojų archyvų suradimo ir parvežimo, esu šių kilnių žmonių rūpesčiu ir globa apgaubta. Dar daugiau – jų dėka archyvai sėkmingai atkeliauja į Lietuvą. Visų išeivijoje ir Lietuvoje esančių lietuvių vardu žemai lenkiuosi ir tariau jiems nuoširdžiausius padėkos žodžius.

1. A. Nyka-Niliūnas. Temos ir variacijos. Vilnius, 1992

2. R. Šilbajoris. Netekties ženklai, straipsnyje Algirdas Landsbergis: prasmė ir struktūra. Vilnius, 1992, psl.284

3. A. Landsbergis. Kelionės muzika. Vilnius, 1992, psl.178

Marijampolė

R. Bartkus (dešinėje) pasikvietė kompozitorius iš Niujorko Tomą Chiu. D. Čėplos nuotr.

Atkelta iš 5 psl.

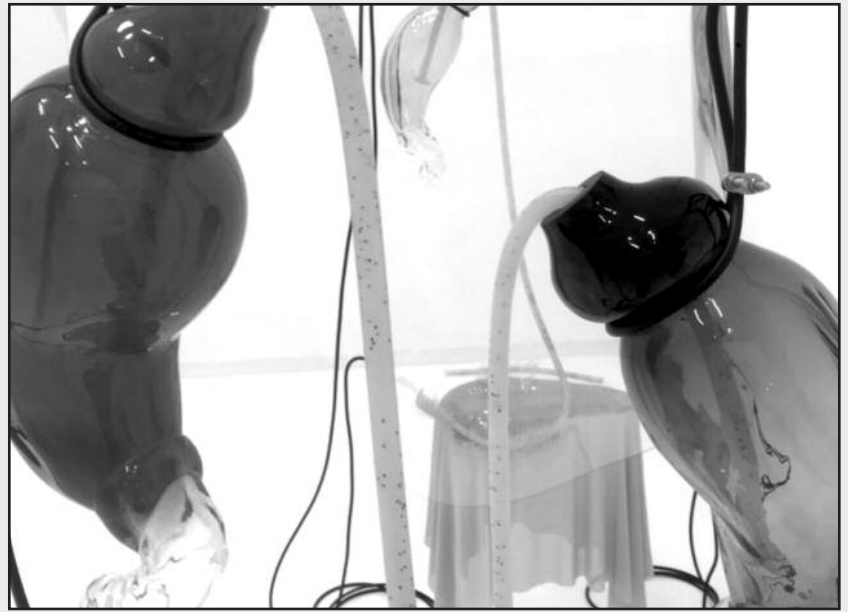
„Vienos meno iniciatyvos išjudina kitas, tai stipri sinergija. Daugelis miestų ir miestelių, išgyvenančių ekonomines ir identiteto krizes, atsigavo ir suklestėjo būtent atsigręždami į meną. Toks centras būtų ne muziejus, bet gyva institucija – štai atvažiuoja iš Niujorko menininkai, jiems piešti padeda vietos moksleiviai, vyksta įdomus bendravimas, ir tai neįkainojama patirtis. Galima organizuoti seminarus, simpoziumus, pasikviesti kuratorius iš kitų šalių“, – savo idėjomis dalinosi R. Bartkus.

Įspūdingais užmojais ir grandioziniais projektais garsėjantis menininkas nepamiršta Lietuvos, o savo idėjomis realizuoti renkasi ne vien di-

džiuosius šalies miestus. Prisimindamas „Malonny“ istoriją R. Bartkus pasakojo, kad prieš kiek daugiau nei šešerius metus, sutapus jo ir Nepriklausomybės Akto signataro, tuomečio „Arvi“ įmonės atstovo ir buvusio ambasadoriaus Ukrainoje Algirdo Kumžos idėjoms, gimė mintis kurti simpoziumą: „Mes pristatėme šią idėją ‘Arvi’ prezidentui Vidmantui Kučinskui, ir jis tą idėją palaikė. Taip mes atsidūrėme Marijampolėje“, – pasakojo R. Bartkus

Apie šio regiono savitumą ir harmoningą ryšį su šiuolaikiniu menu kūrėjas kalba su neslepia šiluma: „Aš nenoriu būti tuo žmogumi, kuris visas sienas išpieštų Lietuvoje. Manau, kad kiekvienas miestas turi atrasti kažką, kuo jis ypatingas, išsiskiria iš

Kultūros kronika

Liepos 14 d. Tel Avivo Šiuolaikinio meno centre pirmą kartą pristatyti lietuvių kūrėjai. Tarptautinėje grupinėje parodoje „Stumbling Through the Uncanny Valley: Sculpture and Self in the Age of Computer Generated Imagery“ eksponuoti lietuvių menininkų Pakui Hardware (Neringa Černiauskaitė ir Ugnius Gelguda) darbai „The Return of Sweetness“. Parodą palydėjo vieša kuratorės moderuota diskusija „Šiuolaikinis menas ir naujosios technologijos: meilė iš pirmo žvilgsnio, lemtinga trauka ar laikini santykiai?“ Diskusijoje savo kūrybines praktikas pristatė ir menininkė, rašytoja N. Černiauskaitė. Ji su menininku U. Gelguda kartu pradėjo dirbti 2014 m. Šiuo metu jie laikomi viena iš sėkmingiausių ne tik Lietuvoje, bet ir užsienyje pristatomų lietuvių kūrėjų.

Kultūros ministerijoje įvyko Lietuvos mažųjų kultūros sostinių projektų atrankos posėdis, kuriame paaikškėjo visos 2020 metų mažosios kultūros sostinės. Komisijos, vertinusios konkursui pateiktas paraiškias, sprendimu, 2020 metų Lietuvos mažosios kultūros sostinės skelbiami: Alytaus apskrityje – Simnas, Kauno apskrityje – Kačerginė, Klaipėdos apskrityje – Veiviržėnai, Marijampolės apskrityje – Lekėčiai, Panevėžio apskrityje – Juodupė, Šiaulių apskrityje – Akmenė, Tauragės apskrityje – Skaudvilė, Telšių apskrityje – Žlibinai, Vilniaus apskrityje – Musninkai, Utenos apskrityje – Tauragnai. Mažųjų kultūros sostinių atrankos dalyviai didelį dėmesį skyrė mažosios kultūros sostinės renginių pristatymui, naujų kultūros tradicijų kūrimui bei senų atgaivinimui ir puoselėjimui, bendruomenių jubiliejinių datų minėjimui.

kitų. Manau, Vilniuje taip pat reikėtų kažką panašaus daryti, tačiau tik keičiant formatą, kad veikla nebūtų tik Marijampolės simpoziumo kopija.”

Paklaustas, kas pasikeitė nuo pradžios, R. Bartkus džiaugėsi dešimtėmis kartų išaugusiu miesto gyventojų ir žiniasklaidos susidomėjimu. „Malonny“ projektas pritraukia į Marijampolę daug turistų, kurie čia atvykę pagėdauja pamatyti būtent šio simpoziumo metu sukurtus sienų tapybos darbus.

„Dabar jaučiame kur kas didesnę susidomėjimą, pripažinimą, publikos

ir miestelėnų palaikymą. Tęstinumas yra labai svarbus, jis po truputį kuria legendą“, – sakė R. Bartkus. Jis kartu su kitais menininkais ateinančiais metais pažadėjo vėl sugrįžti į Marijampolę ir surengti „Malonny 7“.

2018 m. R. Bartkaus kūrinys „Tekantis gyvenimas“ atsidūrė ant žurnalo „National Geographic Lietuva“ priedo viršelio, o tas pats kūrinys 2018 m. tarptautinėje turizmo ir aktyvaus laisvalaikio parodoje „Adventure“ vykusios apklausos metu surinko daugiausia balsų ir buvo paskelbtas populiariausiu ir gražiausiu Lietuvoje. □